

PATRIOCI ŻOŁNIERZE ŻYDZI

KATALOG
WYSTAWY

PATRIOTS
SOLDIERS
JEWS

EXHIBITION
CATALOG

INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ

PATR||OCI
ŻOŁNIERZE
ŻYDZ||

**KATALOG
WYSTAWY**

PATR||OTS
SOLDIERS
JEW||S

**EXHIBITION
CATALOG**

WARSZAWA 2022

**INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ**

Walka o wolność zawsze była i pozostaje przestaniem uniwersalnym. „Ludzie wolni są braćmi” – to mocno wdrukowane w polską drogę do niepodległości motto Legionów Polskich we Włoszech. Jednoznacznie miało wykraczać poza podziały stanowe, majątkowe a także religijne i narodowe.

Nie bez powodu nieustępliwa polska walka o wolność w dobie rozbiorów, nasza walka o prawa obywatelskie i narodowe, była inspiracją dla wielu innych ludów Europy. Była też ważnym punktem odniesienia powracającym w dyskusjach rodzinnych i środowiskowych we wszystkich regionach zniewolonej Rzeczypospolitej. Nie tylko wśród Polaków, ale także w gronie ich współbraci, żyjących w tych samych miejscowościach i miastach, niejednokrotnie miała przemożny wpływ na podejmowane

The fight for freedom has always been and still remains a universal message. “All free men are brothers,” the motto of the Polish Legions in Italy, is a slogan that invariably accompanied Poland on its road to independence. It was to unequivocally transcend class, material as well as religious and national divisions.

It is not without reason that Poland’s tenacious fight for freedom in the era of partitions, our struggle for civil and national rights, was an inspiration to many other peoples of Europe. It was also an important point of reference recurring in family and community discussions in all regions of the captive Polish Republic. Not only among Poles but also among their fellow brothers, living in the same towns and cities, it often had an overwhelming influence on the decisions made

decyzje i realizowane działania. Dotyczyło to także żydowskich mieszkańców wszystkich zaborów. Tych, spośród nich, którzy czuli się ideowymi spadkobiercami Berka Joselewicza i mickiewiczowskiego Jankiela.

Hasło czynnej walki o niepodległą Polskę budowało mentalność, w której wielu Żydów, a także Polaków mających żydowskie korzenie, czuło się dziećmi jednej polskiej Ojczyzny. I oni w dniach powstań i wojennych konfliktów stawali we wspólnym szeregu z tysiącami innych Polaków, by wbrew zaborczym imperializmom podjąć bój o miejsce Polski na mapie Europy.

Stąd również w czasie pierwszej wojny światowej wielu Żydów i Polaków o żydowskich korzeniach znalazło się w Legionach Polskich, w Polskiej Organizacji Wojskowej,

and actions implemented. This also applied to Jewish residents of all partitions. Those, among them, who considered themselves the ideological heirs of Berek Joselewicz and Mickiewicz’s Jankiel.

The slogan of actively fighting for an independent Poland built a mentality in which many Jews, as well as Poles with Jewish roots, felt they were children of the sole Polish homeland. And in the days of uprisings and war conflicts, they stood arm-in-arm with thousands of other Poles to take up the fight for Poland’s place on the map of Europe in defiance of partitioning imperialism.

Hence, also during World War I, many Jews and Poles with Jewish roots found themselves in the Polish Legions, the Polish Military Organisation, the Polish Army in France,

w Armii Polskiej we Francji, w Korpusach Polskich i innych strukturach cywilnych i wojskowych. Jedni pozostawali przy wierze i obyczajach przodków, walcząc ramie w ramie z Polakami o wspólne ideały, inni całkowicie utożsamiali się z narodem polskim, stając się dla tysięcy współbraci wzorem miłości Ojczyzny i poświęcenia w walce o wolność.

Niektórzy ginęli na frontach. Inni szczęśliwie trwali przy polskich sztandarach. Podążając szlakiem odwagi i męstwa zdobywali oficerskie stopnie i najwyższe polskie ordery. Razem z innymi przeżywali radosne chwile triumfu nad pokonanymi wrogami. Wspólnie też znosili gorzkie chwile w dziejowych zakrętach walki o niepodległość i granice. Stawali także ponownie do boju w obronie już odbudowanej państwowości, zagrożonej

the Polish Corps and other civilian as well as military structures. Some remained firm to the faith and customs of their ancestors, fighting shoulder to shoulder with the Poles for common ideals, while others completely identified with the Polish nation, becoming role models for thousands of fellow Poles with regard to the love of the homeland and sacrifice in the fight for freedom.

Some died on the front. Those who were lucky to survive continued to fight for Poland. Following the trail of courage and valour, they earned officer ranks and the highest Polish orders. Together, they experienced joyful moments of triumph over defeated enemies. Together they also endured bitter moments in the historical twists and turns of the struggle for independence and borders. They also went

bolszewickim najazdem, by w końcu zaznać wspólnie chwaty zwycięstwa i dumy z obronionej suwerenności Rzeczypospolitej.

łączył ich – ponad różnicami – wizerunek srebrnego Orła. Zawsze z dumą noszonego na nakryciach głowy.

Wielu z nich ponownie stanęło do walki w obronie Polski w 1939 roku. W czasie II wojny światowej byli mordowani przez niemieckich i sowieckich okupantów – i za wierność Polsce, i w oparciu o wcielaną w życie zbrodniczą ideologię totalitaryzmu.

Spośród długiej listy bohaterów naszej wspólnej walki o niepodległość chcemy przypomnieć wybrane postaci. Wolna Polska pamięta o swych bohaterach.

dr Karol Nawrocki
Prezes Instytutu Pamięci Narodowej

to battle again in defence of the already rebuilt statehood, threatened by the Bolshevik invasion, to finally enjoy the glory of victory and take pride in defending the sovereignty of the Polish Republic.

Despite differences, they were united by the image of the silver Eagle, which they always proudly wore on their headgear.

Many of them fought to defend Poland once again in 1939. During World War II, they were murdered by the German and Soviet occupiers – both for their loyalty to Poland and under the implemented criminal ideology of totalitarianism.

Among the long list of heroes of our common struggle for independence, we would like to recall selected figures. Free Poland remembers its heroes.

Kapitan Filip Śmitowski

oficer Legionów Polskich, w których walczył o niepodległość, w pamiętnym listopadzie 1918 r. rozbrajał Niemców, a podczas wojny z bolszewikami na własną prośbę skierowany na front, odznaczył się męstwem, które dało mu order Virtuti Militari. Poległ, kiedy rozpoczynała się ofensywa Armii Czerwonej, mająca na celu zniszczenie Polski. Wiele lat później rodzina Filipa zwróciła się z osobistą prośbą o pomoc do Józefa Piłsudskiego. Stary Marszałek, a było to pięć miesięcy przed jego śmiercią, nakazał interwencję. Musiał pamiętać, co ten Żyd z Łodzi, legionista I Brygady i oficer Wojska Polskiego zrobił dla sprawy polskiej i jaką cenę zapłacił za swoje poświęcenie.

Captain Filip Śmitowski, an officer in the Polish Legions where he fought for independence, was the one who, in the memorable November of 1918, disarmed the Germans and during the war with the Bolsheviks was sent to the front at his own request; his bravery earned him the Order of Virtuti Militari. He died at the beginning of the Red Army offensive aimed at destroying Poland. Many years later, Filip's family made a personal request for assistance to Józef Piłsudski. Five months before his death, the old Marshal ordered an intervention. He must have remembered what this Jew from Łódź, 1st Brigade legionnaire, and Polish Army officer had done for the Polish cause and what price he had paid for his sacrifice.

Bach zapasowy p.p15.

Mr. Filip Śmitowski

D e k l a r a c j a .

Niniejszym oświadczam, iż jestem Polakiem wyznania *mojego*... uważam się za obywatela i poddanego Rzeczypospolitej Polskiej. Przysięgam Bogu Najwyższemu, iż Ojczyźnie służyć będę wiernie, wszystkie rozkazy swoich przełożonych ściśle dotrzymywać i wogóle tak się zachowywać, abym mógł żyć i umrzeć jako prawowity żołnierz polski.

Ostrów Łomżyński, dnia... *30. listopada* 1919 r.

Filip Śmitowski
par.

Żydzi – bohaterowie zmagañ o niepodległość i granice odrodzonej Rzeczypospolitej 1914–1921

Żydzi polscy uczestniczyli w zmaganiach o niepodległość i granice Polski. Byli obecni w środowisku irredenty przed wybuchem I wojny światowej. Walczyli w Legionach Polskich i ginęli w walce. Należeli do konspiracyjnej Polskiej Organizacji Wojskowej. Służyli w oddziale Bajończyków na froncie zachodnim, a później wstępowali do Błękitnej Armii gen. Józefa Hallera i do polskich formacji powstałych na obszarze Rosji po upadku caratu. W listopadzie 1918 r. w jednym szeregu z Orłętami walczyli o Lwów. Kiedy wkrótce z niewoli powstało państwo polskie, masowo zgłaszali się do Wojska Polskiego. Brali udział w zmaganiach o granice Rzeczypospolitej – najpierw w obronie Lwowa i w wojnie polsko-ukraińskiej. Później bronili swojej Ojczyzny przed najazdem Rosji bolszewickiej, grożącym unicestwieniem jej

niepodległego bytu, i bili się w III powstaniu śląskim. Ich poświęcenie zostało docenione licznymi, najwyższymi polskimi odznaczeniami przyznawanymi za odwagę w boju. Ten czyn niepodległościowy, parafrazując słowa Józefa Czapskiego, *wiązać będzie Polaków i Żydów, których połączyły wieki na wspólnej ziemi przeżyte*.

Dwadzieścia lat później, we wrześniu 1939 r., ci Żydzi – polscy bohaterowie – walczyli w obronie Polski przed Niemcami i Związkiem Sowieckim, potem byli mordowani przez obu okupantów. Pod okupacją niemiecką zabijano ich wraz z rodzinami w egzekucjach i obozach zagłady, pod okupacją sowiecką – w Katyniu i w innych, nieznanym czasem do dziś miejscach kaźni, a rodziny deportowano często na Wschód. Poznaj losy niektórych spośród nich.

Jews – heroes of the struggles for the independence and borders of the reborn Republic of Poland 1914–1921

Polish Jews participated in the struggle for Poland's independence and borders. They were present in the irredentist community before the outbreak of the First World War. They fought in the Polish Legions and died fighting. They belonged to the underground Polish Military Organisation. They served in the Bayonne Legion on the Western Front and later joined the Blue Army of General Józef Haller and Polish formations formed in Russia after the fall of the Tsarist regime. In November 1918, they fought for Lvov hand in hand with the Eaglets. When the Polish state soon emerged from captivity, they enlisted en masse in the Polish Army. They took part in the struggle for the borders of the Republic of Poland – first in the defence of Lvov and in the Polish-Ukrainian War. Later, they defended their Fatherland against the invasion of Bol-

shevik Russia, which threatened to vanquish its independent existence, and fought in the Third Silesian Uprising. Their dedication has been recognised with many of the highest Polish military combat decorations awarded for courage in battle. This act of independence, to paraphrase the words of Józef Czapski, 'will bind Poles and Jews who have been united by centuries of co-existence on the shared land'.

Twenty years later, in September 1939, those Jews – Polish heroes – fought to defend Poland against Germany and the Soviet Union to be later murdered by both occupiers. Under German occupation, they were killed, together with their families, in executions and extermination camps. Under Soviet occupation, in Katyn and in other, sometimes still unknown, execution sites, their families were often deported to the East. Learn the stories of some of them.

Adolf Brauner, żołnierz II Brygady Legionów Polskich z towarzyszymi broni
Adolf Brauner, soldier of the 2nd Brigade of the Polish Legions with his comrades in arms

Major Oskar Andrzej Berenson, legionista, wśród oficerów 1. Pułku Strzelców Konnych

Major Oskar Andrzej Berenson, legionnaire, among the officers of the 1st Regiment of Mounted Riflemen

Józef Piłsudski, gen. Bernard Mond i inni wyżsi oficerowie Wojska Polskiego podczas uroczystości z okazji rocznicy zwycięstwa pod Wiedniem w 1683 r.

Józef Piłsudski, General Bernard Mond and other officers of the Polish Army during the celebration of the anniversary of the victory at Vienna in 1683

PATRIOCI ŻOŁNIERZE ŻYDZI

**NADZWYCZAJNA
ODWAGA ZNANA
BYŁA WSZYSTKIM
1914–1918**

W szeregach Legionów ku Niepodległej

Extraordinary courage
was known to all

*In the ranks of the Legions
towards Independent Poland*

Jan Ruff

Walka o polską szkołę w zaborze rosyjskim okazała się dla wielu Żydów dobrym przygotowaniem do zbrojnego uczestnictwa w zmaganiach o niepodległość. Jan Ruff miał 10 lat, kiedy jako uczeń gimnazjum w Częstochowie wziął udział w strajku szkolnym, sprzeciwiając się rusyfikacji oświaty i domagając przywrócenia nauczania w języku polskim. Kiedy miał lat 20, został ciężko ranny w bitwie z wojskami rosyjskimi pod Konarami. Był wówczas legionistą 5. Pułku Piechoty „Zuchowaci” I Brygady Józefa Piłsudskiego, bijącej się o oswobodzenie Polski spod władzy rosyjskiej.

For many Jews, the fight for Polish schools under Russian occupation proved to be good preparation for armed participation in the struggle for independence. Jan Ruff was 10 years old when, as a secondary school student in Częstochowa, he took part in a school strike, opposing the Russification of education and calling for the restoration of teaching in Polish. When he was 20, he was severely wounded in a battle with Russian troops near Konary. At the time, he was a legionnaire of the 5th Infantry Regiment ‘Zuchowaci’ of the 1st Brigade commanded by Józef Piłsudski, fighting for the liberation of Poland from Russian rule.

Rok 1915, luty. Zdarzyło się, że z plutonem, w dwa paski czerwone kaprala zdobiące kołnierzyk, miałem wartę przed kwaterą Komendanta. [...] Pamiętam, wyszedł w burce z izby nasz Komendant: czy słysząc obywatelu jakieś strzały? – Obywatelu Komendancie, melduję, posłusznie – cicho. „Czuwajcie, natychmiast meldować”. Ale nie meldowałem. Przez długą noc zimową świeciła się lampka w kwaterze Komendanta. Co kilkanaście minut przystawał na ganku i czuwał z szarym, strzeleckim plutonem... [...] Po schodach zaskrzypiały kroki. Zerwaliśmy się na baczność. Serca dziwnie przymarły i ucichły. Trochę przychylony, w siwym mundurze bez żadnych odznak i akselbantów wszedł Komendant. Tylko spod gęstwy zjeżonych brwi tagodnie patrzyły siwe oczy... Podał rękę – mocno i twardo, usiadł i miejsca zając prosił.

1915, February. *It happened that with the platoon, with two red corporal stripes adorning my collar, I had guard duty in front of the Commander's quarters. [...] I remember, he came out of the chamber in a raincoat, our Commander: 'Citizen, do you hear any shots?' 'Citizen Commander, I obediently report – it's quiet.' 'Be vigilant, report immediately.' But I did not report. Through the long winter's night, the light in Commander's quarters stayed on. Every dozen minutes or so he would stop on the porch and watch with the riflemen platoon.... [...] Footsteps squeaked on the stairs. We snapped to attention. Hearts strangely froze and became quiet. Slightly hunched, wearing a grey uniform without any badges or aiguillettes, the Commander entered. Only from under a thicket of ruffled eyebrows did grey eyes gently gaze... He shook our hands – strongly and firmly, sat down and asked us to take a seat.*

Było ich – Żydów – w Legionach przeszło 650. Pochodzili przede wszystkim ze środowisk tradycyjnie żydowskich, rzadziej z zasymilowanych. Akces do Legionów dowodził, że Polskę uważali za swoją Ojczyznę i że bycie patriotą w tym kraju wielu narodowości i wyznań nie musi oznaczać wyrzeczenia się religii i kultury żydowskiej.

There were more than 650 of them – Jews – in the Legions. They came primarily from traditionally Jewish communities, less frequently from assimilated ones. By joining the Legions, they proved that they considered Poland their Fatherland and that being a patriot in this country of many nationalities and faiths does not necessarily mean renouncing the Jewish religion and culture.

Żydzi – legioniści I Brygady, od lewej: Leopold Gottlieb, Izidor Oberhard, Ignacy Schrage, Emanuel Buxbaum
 Jews – legionnaires of the 1st Brigade: From the left: Leopold Gottlieb, Izidor Oberhard, Ignacy Schrage, Emanuel Buxbaum

Izaak Jungerman

blacharz z Będzina, kapral I Brygady Legionów. *Jako kapral sanitarny i dowódca patrolu sanitarnego we wszystkich bitwach z narażeniem własnego życia opatrywał rannych. W bitwie pod Wielkim Miedwieżem przez cały czas pełnił służbę podoficera sanitarnego na linii, opatrując rannych bez najmniejszego odpoczynku. Zginął w wojnie z bolszewikami w wieku 23 lat. Pośmiertnie odznaczono go za męstwo orderem Virtuti Militari i Krzyżem Niepodległości.*

A tinsmith from Będzin, corporal of the 1st Brigade of the Legions. *As a sanitary corporal and commander of a sanitary patrol in all battles, he dressed the wounded risking his own life. At the Battle of Wielki Miedwież, he was at all times on duty as a non-commissioned sanitary officer on the line, dressing the wounded without the slightest rest. He died in the war against the Bolsheviks at the age of 23. He was posthumously decorated for courage with the Order of Virtuti Militari and the Cross of Independence.*

▼ Józef Blauer

„Kratowicz”

z Buska, student Szkoły Politechnicznej we Lwowie, porucznik I Brygady Legionów. *Subordynacyjny i karny, nie uchylał się od żadnego rozkazu i polecenia. W służbie poważny, poza nią towarzyski i koleżeński, prawdziwy żołnierz, nad życie kochał swych żołnierzy [...]. Jego wybitne zdolności wojskowe, nadzwyczajna odwaga i precyzyjne wykonanie każdego rozkazu znane były wszystkim.*

From Busk, a student at the Polytechnical School in Lvov, lieutenant of the 1st Brigade of the Legions. *Subordinate and disciplined, he did not evade any order or command. Serious on duty, sociable and friendly off duty, a true soldier, he loved his soldiers more than life itself [...]. His outstanding military skills, extraordinary courage and precise execution of every order were known to all.*

Wnoszą z ciężką raną głowy komendanta czwartej kompanii V batalionu Blauera Józefa („Kratowicza”), raną tak ciężką, że ratunek był niemożliwy. Poległ w bitwie pod Kukłami na Wołyniu. Miał 20 lat. Pośmiertnie odznaczony orderem Virtuti Militari i Krzyżem Niepodległości.

They brought in the commander of the 4th company of the 5th Battalion, Blauer Józef (“Kratowicz”), with a severe head wound, so severe that rescue was impossible. He was killed at the Battle of Kukly in Volhynia. He was 20 years old. Posthumously decorated with the Order of Virtuti Militari and the Cross of Independence.

Zygmunt Blauer „Chetmski”

brat Józefa, student Uniwersytetu Jagiellońskiego. Mimo ciężkiej rany odniesionej podczas walk w Legionach, z powodu której nigdy nie odzyskał pełni zdrowia i która stała się przyczyną jego przedwczesnej śmierci w wieku 30 lat, wziął udział w obronie Lwowa i w wojnie z bolszewikami. Był *bardzo dobrym i pracowitym oficerem, sumiennym, zrównoważonym, zawsze stojącym na wysokości swego zadania.*

Józef’s brother, a student at the Jagiellonian University. Despite a serious wound inflicted while fighting in the Legions, due to which he has never fully recovered and which was the cause of his premature death at the age of 30, he took part in the defence of Lvov and in the war against the Bolsheviks. He was a *very good and hardworking officer, conscientious, steady, who always stepped up to the plate.*

Bracia Blauer należeli do tych młodych Żydów, którzy z polskim ruchem niepodległościowym związali się jeszcze przed I wojną światową. Obaj byli członkami organizacji niepodległościowej „Zarzewie” w gimnazjum w Samborze. W Związku Walki Czynnej działał z kolei warszawiak Bronisław Mansperl. Wraz z Józefem Blauerem uczestniczył w specjalnym kursie w Stróżu, gdzie przyszli wybitni oficerowie Legionów i Wojska Polskiego uczyli się pod kierunkiem Józefa Piłsudskiego rzemiosła wojskowego.

Koło Organizacji Młodzieży Niepodległościowej (zarzewiackiej) w Samborze, 1910/1911 r.

Circle of the Independence Youth Organization (from Zarzewia) in Sambor, 1910/1911

The Blauer brothers were among those young Jews who were involved in the Polish independence movement even before the First World War. They both were members of the independence organisation ‘Zarzewie’ established in the secondary school in Sambor. On the other hand, Bronisław Mansperl from Warsaw was active in the Union of Active Struggle. Together with Józef Blauer, he took part in a special course in Stróża, where future outstanding officers of the Legions and the Polish Army learned the military craft under the guidance of Józef Piłsudski.

Bronisław Mansperl „Chaber”

wybitny oficer I Brygady Legionów, poległ tego samego dnia co Józef Blauer. Miał 24 lata. *Nad jego mogiłą odczytano list matki, który kończył się słowami: Jeżeli nie możesz przyjechać i jesteś potrzebny dla sprawy, to zostań wśród swoich żołnierzy.* Pośmiertnie odznaczony orderem Virtuti Militari i Krzyżem Niepodległości.

An outstanding officer of the 1st Brigade of the Legions; he died on the same day as Józef Blauer. He was 24 years old. *A letter from his mother was read over his grave, ending with the words: If you cannot come home and you are needed for the cause, then stay among your soldiers.* Posthumously decorated with the Order of Virtuti Militari and the Cross of Independence.

Dawid Moneta

Uczeń z Będzina, kapral I Brygady Legionów: *Wkrótce Moskale się zerwali z ziemi i z pełnym już okrzykiem „urra” ruszyli na nas z najeżonymi bagnetami do szturm. Kilku z nas wyskakuje z okopów i ruszamy do kontrataku. Wtem zwracam się do obok stojącego żołnierza z pytaniem: „Kto to”? W odpowiedzi otrzymuję: kto, „iz desiatoy roty”. W jednej chwili zrozumiałem sytuację i, nie straciwszy przytomności, odpowiedziałem: „da, da iz 10-oj roty”. Lecz Moskal nie zadowolił się moją odpowiedzią; podsunął się ku mnie bliżej, i, ujrawszy moją czapkę, ryknął: „dawaj rużjo!” i skierował do mnie swój „szyk”. Obejrzałem się, za mną stało jeszcze 2 Moskale. Oddałem więc spokojnie „wintowku”, za chwilę maszerowałem, otoczony 3 Moskalami. W jednej chwili przedstawiłem sobie całą moją przyszłość w niewoli moskiewskiej. Dziś będę z nimi maszerował, a może i jutro również, a później... ja, Królewia, przytem miałem przy mnie niektóre listy. Nie, tak być nie może. Podchodzimy do miejsca, gdzie rosta młoda sosenka, a ja w tył zwrot i... nura zygzakiem w las, a dalej przez bagna do swojej kompanji. Tak się skończyła niewola moskiewska. Dawid Moneta poległ kilka miesięcy później, latem 1916 r., pod Kostiuchnówką, w największej bitwie, jaką Legiony Polskie stoczyły z Rosjanami. Miał 21 lat. Pośmiertnie odznaczony Krzyżem Niepodległości.*

A student from Będzin, corporal of the 1st Brigade of the Legions: *Soon the Muscovites got off the ground and, now shouting ‘urra!’ in full force, rushed at us with bayonets upright, ready to storm. A few of us jump out of the trenches and we start to counterattack. Suddenly, I turn to the soldier standing next to me and ask: ‘Who is it?’. In response, I get: who, ‘iz desiatoy roty?’. In an instant I understood the situation and, still on alert, replied: ‘da, da iz 10-oj roty?’. But the Muscovite was not satisfied with my answer; he moved closer towards me, and, seeing my cap, roared: ‘dawaj rużjo!’ and pointed his bayonet at me. I looked back, behind me stood 2 more Muscovites. So I calmly gave away my ‘wintowku’, next I was marching, surrounded by 3 Muscovites.*

In an instant, I pictured my entire future in Moscow captivity. I’ll be marching with them today, and maybe tomorrow as well, and then... I, a resident of the former Congress Kingdom, also had some letters with me. No, this cannot be. We approached a place where a young pine tree grew, and I took a backward turn and... dived into the forest, zigzagging through it and then through the marshes to my company. This is how my Moscow captivity ended. Dawid Moneta was killed a few months later, in the summer of 1916, at Kostiuchnówka, in the largest battle the Polish Legions fought against the Russians, at the age of 21. He was posthumously decorated with the Cross of Independence.

14065	Mojżesowicz	Nikolaj	szereg.	20. 1890	Ceslun	Belgia -	Gliniany
15459	Moneta	Dawid	st.-żołt.	16. 1895	Będzin		Dąbrzyna-górnica
3046	Moniuszko	Wacław	pporucznik	14. 1891	Tarnawa		Verrier - Belgia

6/6 1910	"	nauce.		31. 8. 1915.			Gliniany	nie do da da.
44/1 1910	myjers.	abs. sch. handl.		25. 10. 1914.		wolny	Gliniany	nie do da da. 18. 11. 1915.
							Gliniany	nie do da da. 18. 11. 1915. 1/2 n. n. 1/2 n. n. 1/2 n. n.
	myjers.	sluch. -polit.		4/8 1914.				nie do da da. 18. 11. 1915. 1/2 n. n. 1/2 n. n. 1/2 n. n.

Zygmunt Rapaport

urzędnik z Lwowa, kapral II Brygady Legionów. Mimo choroby serca pozostał na własną prośbę w służbie frontowej. Uczestniczył w kampanii karpackiej. Odznaczył się męstwem pod Dobronowcami, osłaniając odwrót swojej kompanii w walce z kawalerią rosyjską. Poległ jesienią 1915 r. na Wołyniu, prowadząc do kontrataku pluton, którego dowództwo objął samorzutnie po śmierci dowódcy. Miał 20 lat. Pośmiertnie odznaczony orderem Virtuti Militari i Krzyżem Niepodległości.

An official from Lvov, corporal of the 2nd Brigade of the Legions. Despite his heart condition, he voluntarily remained in the frontline service and participated in the Carpathian campaign. He showed great bravery at Dobronowce, covering the retreat of his company in a battle against Russian cavalry. He died in the autumn of 1915 in Volhynia, leading the counterattack of a platoon, the command of which he took over spontaneously after the death of the commander. He was 20 years old. Posthumously decorated with the Order of Virtuti Militari and the Cross of Independence.

Edmund Szalit

adwokat z Krakowa, podporucznik II Brygady Legionów. *Głos wewnętrzny, daimonion mój, mówił mi nieustannie: Twoje miejsce tam, gdzie jest walka na śmierć i życie, tam masz i powinieneś służyć i nie opuszczać posterunku ani na chwilę [...]. Jeżeli Polacy nie powiedzą sobie: „lepiej nie żyć, niż żyć w niewoli?”, to Polski nigdy nie będzie! Ci, którzy tak mówią, są w Legionach.* Poległ w bitwie pod Bielgowem na Wołyniu. Miał 31 lat. Pośmiertnie odznaczony orderem Virtuti Militari i Krzyżem Niepodległości.

A lawyer from Cracow, a 2nd lieutenant in the 2nd Brigade of the Legions. *An inner voice, the daimonion of mine, told me constantly: you belong where there is a life and death struggle, there you must and should serve and not leave your post even for a moment [...]. If Poles do not say to themselves 'better not to live than to live in captivity'; then Poland will never exist! Those who say so are in the Legions.* He died in the Battle of Bielgow in Volhynia. He was 31 years old. Posthumously decorated with the Order of Virtuti Militari and the Cross of Independence.

Po kryzysie przysięgowym oficerów I i III Brygady internowano w Benjaminowie, żołnierzy zaś w Szczypiornie i w Łomży. Gdy ich zwolniono, niemal wszyscy wstąpili do tajnej Polskiej Organizacji Wojskowej, do której należało też wielu Żydów niestujących wcześniej w Legionach. Natomiast większość żydowskich legionistów z II Brygady, podobnie jak ich polscy koledzy, złożyła przysięgę zobowiązującą do zachowania sojuszu z Niemcami i Austro-Węgrami. Niedługo pozostali jednak w tym przymierzu. Protestując przeciw oderwaniu Chełmszczyzny od ziem polskich, przeszli 16 II 1918 r. pod Rarańczę na rosyjską stronę frontu. Wielu dostało się do niewoli i zostało internowanych. Ci, którzy z płk. Józefem Hallerem zdotali się przebić, jako żołnierze II Korpusu Polskiego walczyli wkrótce z Niemcami pod Kaniowem.

After the Oath Crisis, officers of the 1st and 3rd Brigades were interned in Benjaminów, and soldiers in Szczypiorno and Łomża. When they were released, almost all of them joined the clandestine Polish Military Organisation, which also included many Jews who had not previously served in the Legions. In contrast, most of the Jewish legionnaires of the 2nd Brigade, like their Polish colleagues, took an oath pledging to maintain an alliance with

Żydzi – żołnierze Legionów Polskich w czasie modlitwy, obóz internowanych w Łomży

Jews – soldiers of the Polish Legions during prayers, internment camp in Łomża

Germany and Austria-Hungary. However, they did not remain in this alliance for long. Protesting against the detachment of the Chełm region from Polish lands, they crossed over to the Russian side of the front on 16 February 1918 at Rarańcza. Many were taken prisoner and interned. Those who managed to break through with Colonel Józef Haller, soon fought against the Germans at Kaniów as soldiers of the Polish II Corps in Russia.

Pod Rarańczę i Kaniowem byli m.in. Izrael Heller z Gdowa (Krakowskie), Salomon Weinreb z Krakowa, Getzel Apfelsüss z Sambora.

At Rarańcza and Kaniów fought, among others: Israel Heller from Gdów (Cracow Voivodeship), Salomon Weinreb from Cracow, Getzel Apfelsüss from Sambor.

PATRIOCI ŻOŁNIERZE ŻYDZI

Tekst i wybór materiałów | Text and choice materials:

dr hab. Marek Gałęzowski

Koordinacja projektu | Coordination:

Elżbieta Duda, Paulina Guła, Konrad Starczewski

Koncepcja plastyczna i skład | Art concept and typesetting:

Paulina Guła, Łukasz M. Pogoda

Redakcja | Editing: **Iwona Gałęzowska**

Korekta | Adjustment: **Magdalena Baj**

Tłumaczenie na jęz. angielski | Translation: **GROY Translations**

Ilustracje | Illustrations by:

Roman Kucharski, Maciej Czaplicki

Współpraca | Cooperation: **Sergiusz Kazimierzczuk, dr Grzegorz**

Łeszczyński, Łukasz M. Pogoda, dr Tomasz Sikorski, Konrad Starczewski

Druk | Printed by: **Drukarnia Legra Sp. z o.o.**

Na wystawie zostały wykorzystane zdjęcia i materiały ze zbiorów |

The exhibition uses photographs and materials from the collections of:

Wojskowego Biura Historycznego im. gen. Kazimierza Sosnkowskiego

w Warszawie oraz z Archiwum Akt Nowych, Archiwum Uniwersytetu

Jagiellońskiego, Archiwum Uniwersytetu Warszawskiego,

Muzeum Katyńskiego w Warszawie, Muzeum Narodowego

w Krakowie, Narodowego Archiwum Cyfrowego, Państwowego

Muzeum Auschwitz-Birkenau w Oświęcimiu, OBEN w Lublinie,

Biblioteki Narodowej i Polony, a także ze zbiorów Elżbiety Orman,

Tomasza Sikorskiego i Piotra Życieńskiego (IPN) oraz z publikacji:

***Żydzi bojownicy o niepodległość Polski: 1918–1939*, red. N. Getter,**

J. Schall, Z. Schipper, Warszawa 2002 (reprint), H. Bagińskiego,

***U podstaw organizacji Wojska Polskiego 1908–1914* (Warszawa 1935)**

i W. Kęsika, *Za drutami Szczypiorna i Łomży. Wspomnienia*

***b. żołnierza I Brygady Leg. Pol.* (Warszawa 1936).**

Odznaka 27. Pułku Piechoty – **Gruzin/CC BY-SA 4.0.**

© Instytut Pamięci Narodowej – Komisja Ścigania Zbrodni
przeciw Narodowi Polskiemu, 2022

Biuro Edukacji Narodowej

ul. Janusza Kurtyki 1, 02-676 Warszawa

ISBN 978-83-8229-576-4

**INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ**

Żydzi – bohaterowie zmagania o niepodległość i granice odrodzonej Rzeczypospolitej 1914–1921

Wystawa multimedialna Biura Edukacji Narodowej

Jews – heroes of the struggles for the independence and borders of the reborn Republic of Poland 1914–1921

The multimedia exhibition by the National Education Office

Wystawa w czasie prezentacji na placu marszałka Józefa Piłsudskiego w dniach 17.10–07.11.2022 r.

The exhibition as presented at the Marshal Józef Piłsudski Square, October 17–November 07, 2022

INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ

Fot./Photo: Paulina Guba

Fot./Photo: Piotr Zychalski